

Lucia de la Iași – un succes anonim

Într-o sâmbătă, 9 ianuarie 2016, Opera Națională Română Iași - **Gaetano Donizetti: Lucia di Lammermoor**

Exact așa a definit regizorul Andrei Șerban impactul producției sale pentru Opera Națională Română din Iași: un succes anonim, dezamăgit de absența reprezentanților Ministerului Culturii de la toate spectacolele cu *Lucia din Lammermoor*, care a avut premiera în deschiderea stagiunii trecute. Probabil că tot ministerul muncește de dimineața până seara pentru a aduce pe lista de priorități a guvernului noua sală de concerte „pe care publicul românesc o merită” și, prin urmare, nu mai există nici măcar curiozitatea de a vedea ce s-a realizat cu banii pe care i-au împărțit. Aici e „anonimatul”. Succesul e dat de publicul care a epuizat, ca de obicei, biletele în nici două zile, umplând complet sala Teatrului Național din Iași.

Am ales să încep anul 2016 cu un drum la Iași, pentru a vedea această *Lucia* pentru a treia oară, dintr-o nevoie irepresibilă de a retrăi emoția în fața uneia dintre cele mai bune producții de operă din România. Dar și pentru a asculta încă o dată o capodoperă a operei romantice, povestea Luciei di Lammermoor, fata care înnebunește și își ucide soțul impus de o familie care ignoră dragostea ei pentru Edgardo.

Andrei Șerban n-a fost niciodată „doar” un regizor. Pentru el, teatrul este o listă interminabilă de întrebări existențiale, care începe cu *De ce facem teatru?* Un răspuns complet nu există și nici nu va exista vreodată, pentru simplul motiv că, pentru el, căutarea răspunsurilor e mai importantă decât răspunsurile în sine. Tot așa cum drumul inițiat e mai important decât destinația, care poate să nu fie atinsă niciodată. Concret, *Lucia di Lammermoor* este, în viziunea lui Andrei Șerban, un concept, pe care el îl revizitează de peste 25 de ani.

Mai întâi, în 1990, a fost *Lucia* de la Lyric Opera of Chicago (reluată apoi și la Opera din Los Angeles), începutul unui capitol întreg din drumul inițiat de Operă al lui Andrei Șerban. În *Biografia* publicată acum câțiva ani la Editura Polirom, acest capitol are un titlu concret: *Luciile mele*. Atunci, la Chicago, Șerban l-a avut ca scenograf pe Bill Dudley, care „a construit un decor de film. Într-adevăr, aveai impresia că te afli în Scoția. Un conglomerat de roci de diferite forme printre care apăreau boschete sălbatice, ca vegetația dealurilor stâncoase și sterpe, îți dădea impresia că ești în lumea castelurilor medievale nordice a Lammermoorilor. Decorul se rotea pe turnantă descoperind uneori grote amenințătoare, alteori interiorul castelului. Lucia se cățara pe stânci, alergând în căutarea iubitului în timp ce-și cânta ariile!” Diva era June Anderson, iar tenorul era Alfredo Kraus.

Câțiva ani mai târziu, în 1995, lui Andrei Șerban i se comandă o nouă producție, de data aceasta la Paris.

Transportul decorurilor din America era prea scump, prin urmare a trebuit să fie creată o altă producție. Probabil și sub influența modernității reci a clădirii Opéra Bastille, stâncile și castelul din producția americană s-au transformat, tot în viziunea lui Bill Dudley, într-o „formă ovală ce amintea vag fie de o sală de gimnastică dintr-o cazarmă militară, fie de un manej de circ sau, de ce nu, de spitalul de psihiatrie La Salpêtrière, unde, în secolul al XIX-lea, la Paris, erau internate pacientele ce sufereau de boli nervoase. Lucia era prizoniera acestui spațiu metaforic, unde devenea progresiv victima presiunilor din jur.” Iar Lucia a devenit pentru Șerban un Woyzeck feminin (personajul lui Büchner fiindu-i foarte familiar regizorului român), similitudinea presiunilor la care sunt supuși cei doi nebuni avea valoare de evidență. A rezultat un personaj

Andrei Șerban

de operă uluitor, torturat psihologic în tragedia îngropată sub muzica superbă a lui Gaetano Donizetti și chinuit fizic de regia lui Andrei Șerban, până la punctul în care drama ajungea să egaleze în importanță muzica, pentru prima dată. Dacă *Lucia di Lammermoor* a divizat publicul francez, pentru a-l cuceri definitiv la reluările ulterioare, în schimb Andrei Șerban suferea în același an, la București, o dramă pe care o cunoștea prea bine din *Troienele* lui Euripide, cea a Cassandreii, blestemată de zei ca nimeni să nu-i creadă profețiile. Într-adevăr, viziunea lui asupra lui *Oedipe* a fost respinsă de majoritatea spectatorilor bucureșteni și, pentru ca mitul să rămână intact, producția sa nu a mai avut parte de o a doua șansă, fiind casată rapid.

În 2014, *Lucia* a ajuns și la Iași. Octavian Neculai i-a luat locul lui Bill Dudley. Scena Teatrului Național, mai mică decât cea de la Opéra Bastille, a fost ocupată de un decor asemănător celui de la Paris, reducerea la scară făcându-l și mai claustrofobic, nu doar pentru personaje, dar chiar și pentru spectatori. O cazarmă-închisoare-ospiciu, cu celule și paturi de fier, cu aparate de gimnastică, pe lângă scările de șantier, lugubre, o atmosferă militar-industrială, opresivă în esență, în care Lucia e singurul om normal. Un atribut vag, această normalitate, de fapt Lucia e singurul personaj care nu e

obsedat de cultura exercițiului fizic decât în sens ludic, ca în copilărie. Naivitatea ei, când „datoria” față de familie și clan este îndeplinită în toată formalitatea, este strivită de consumarea căsătoriei cu Arturo, devenită o tentativă de viol, care justifică astfel extremul, înjunghierea mirelui. Și astfel nebunia, având o singură cale de scăpare, moartea, devine nu doar plauzibilă, ci logică și inevitabilă.

Producția de la Iași ar trebui să fie caracterizată printr-un cuvânt demonetizat: *captivantă*. De fapt, e mai mult decât atât. Acest spectacol te arestează timp de aproape trei ore și îți impune propriul lui ritm cardiac. Pauza dintre acte are mai degrabă un rol medical, acela de a slăbi pentru câteva minute presiunea sufocantă, ca să poți să plonjezi din nou într-o atmosferă care te va bântui apoi multă vreme. Cine s-a lăsat antrenat în dinamica acestei *Lucii* nu va putea înțelege niciodată cum un iubitor de operă ar putea să-și refuze experiența unui asemenea spectacol, pentru care obstacolul unui drum până la Iași este cu totul insignifiant. Cât despre mine, la a treia vizionare am constatat că impactul e la fel de puternic, la fel ca la premieră. Herbert von Karajan spunea că simte nevoia să dirijeze *Tosca* din când în când, că îi este necesară visceralitatea muzicii lui Puccini. Pot spune același lucru despre această *Lucia*. Am ajuns la convingerea că ar trebui să îmi fac un obicei s-o revăd măcar o dată pe an.

Am constatat sâmbătă că virtuțile acestei puneri în scenă merg atât de departe, încât aproape că nici nu mai contează cât de bine se cântă. Chiar dacă rolul Luciei depășea cu mult detenta vocală a Lăcrămioarei Hrubaru-Roată, redusă la a face față la peste două ore de efort extrem, nu aveai cum să rămâi indiferent la proba de stoicism a mișcării de scenă la care era supusă. Andrei Șerban este aproape sadic cu soprana din rolul principal: aria din primul act trebuie cântată în timpul unor adevărate acrobații, stând în echilibru fragil pe tot felul de scări, leagăne, sau chiar suspendată în mâini pe două bare paralele. Scena nebuniei este o altă tortură fizică, dar în final – purificatoare, iar personajul transmite prin gesturi ceea ce vocea nu poate nuanța. Prin comparație, Edgardo este cruțat de asemenea eforturi, fapt aproape revoltător. Astfel, Florin Guzgă a avut una dintre cele mai bune seri ale sale de până acum. Dincolo de „insolența” cu care atacă note acute dificile, el a ajuns în timp să-împrumute lui Edgardo toată ingenuitatea sa personală. Ultimul act îi aparține în totalitate tenorului,

care trebuie să cânte aproape jumătate de oră fără oprire. Florin a dat timpul înapoi, în vremurile de demult, când opera lui Donizetti era un vehicul pentru gloria tenorului, în dauna sopranei. Enrico, fratele Luciei, a fost Jean Kristof Bouton, care a traversat rolul cu siguranță dublată de farmecul prezenței sale foarte masculine. Andrei Fermeșanu l-a scos din anonim pe Arturo, cu care Donizetti n-a fost deloc generos, înlocuind meschinul din partitură cu un histrionism vocal de foarte bună calitate, practic re-evaluând un personaj secundar care trece de multe ori aproape neobservat. Basul Dan Popescu, de la Brașov, l-a înlocuit pe regretatul Octavian Dumitru, fără să-l poată face uitat, având o prestație mai mult decât onorabilă. Maria Măxim Nicoară (Alisa) – onestă și Andrei Apreotesei (Normanno) – într-un progres vocal vizibil, în ciuda unor accente veriste care însă mergeau foarte bine în contextul regiei, au completat imaginea de ansamblu a unei seri memorabile. Traian Ichim a condus cu siguranță și flexibilitate o orchestră implicată și coerentă, dar și corul suspendat autoritar deasupra tuturor.

Andrei Șerban a fost prezent la Iași, galvanizând probabil singura repetiție prealabilă (la Iași, împărțirea scenei cu Teatrul Național este o veche problemă), dar și pentru a începe lucrul la o nouă producție cu care va începe stagiunea viitoare: *Văduva veselă*, care se anunță a fi o abordare localizată și surprinzătoare a operetei lui Lehár. A primit titlul de cetățean de onoare al orașului, o onoare pe care a acceptat-o cu mult umor, ca nefiind însoțită și de „o bucată de pământ”, așa cum se obișnuia pe vremuri. Seara s-a terminat cu un moment foarte emoționant: corul final al despărțirii Troienelor de cetatea distrusă, în memoria lui Liz Swados, cea care a compus muzica întregii *Trilogii antice*. Acum trei ani de zile, Liz Swados a avut un moment rar de bucurie când și-a putut asculta muzica interpretată de cântăreți de operă profesioniști, pentru prima oară în aproape 40 de ani, chiar la Iași. M-am simțit recunoscător sortii că am putut s-o văd atunci, la aplauzele finale, pe creatoarea incantațiilor care au tulburat generații întregi de spectatori din toată lumea la contactul cu universul lui Andrei Șerban, din teatrul antic.

Voi merge să revăd *Lucia* de la Iași. Am știut încă de la premieră că va fi mereu ceva de spus despre ea. Energia acestei producții de operă rămâne inepuizabilă.

Alexandru PĂTRAȘCU

Text publicat inițial pe Blogul „Despre operă”.
despreopera.wordpress.com/2016/01/12/

